

УДК 378.011.3:796

Дубревський Ю.М.

Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Різномісність та багатоплановість професійної діяльності фахівців фізичного виховання і спорту зумовлена державним стандартом підготовки до фізкультурно-оздоровчої, організаційно-виховної та спортивної роботи, спрямованої на ефективне використання функцій управління та необхідністю розвитку управлінської компетентності.

Ключові слова: професійна підготовка, функції управління, управлінська компетентність, управлінська підготовка.

Дубревський Ю.М. Особенности формирования управленческой компетентности будущих специалистов физического воспитания и спорта

Разносторонность и многоплановость профессиональной деятельности специалистов физического воспитания и спорта обусловлена государственным стандартом подготовки к физкультурно-оздоровительной, организационно-воспитательной и спортивной работе, эффективному применению функций управления и необходимостью развития управленческой компетентности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, функции управления, управленческая компетентность.

Y.M. Dubrevskiy Peculiarity formation of a management competence by the future specialists in physical training and sport

Scalene and systematic of the professional activity of the future specialists in physical training and sport is conditioned by the state standard preparation for physical-sanitary and sport work, effective application of the management functions and necessary of the management competence development.

Key words: professional activity, functions of management, management competence.

Постановка проблеми. Україна як незалежна держава переживає великих змін в економічній, політичній, духовній сферах діяльності. В контексті цих змін дуже важливого значення набуває зміст освіти, який повинен відповідати сучасним вимогам суспільного прогресу, запитам реального життя та окремої особистості. Законом України "Про вищу освіту" визначається, що зміст вищої освіти – обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей особи, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технології, культури та мистецтва. Особливі вимоги пред'являються до підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, оскільки саме їм доведеться реалізувати державні завдання у взаємодії з державними органами, громадськими фізкультурними організаціями та іншими об'єднаннями громадян в умовах погіршення здоров'я населення, зниження показників розвитку фізкультурно-спортивного руху, зменшення спортивних здобутків на міжнародній та світовій аренах. Очевидно, що професійною властивістю сучасного фахівця фізичного виховання і спорту стає професійна здібність до управління фізичним розвитком і вихованням людей – управлінська компетентність, яка знадобиться випускникам вже у перші роки професійної діяльності. Отже, головною метою фізкультурної освіти стає підготовка фахівців, здатних працювати в усіх ланках фізичного виховання і спорту, ефективно вирішувати професійні завдання в напрямку подолання вищеозначених кризових явищ.

Зв'язок роботи з іншими дослідженнями. Роботу виконано за планом НДР кафедри олімпійського та професійного спорту Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державними документами в галузі фізичної культури і спорту визначається, що фізичне виховання становить органічну частину загального виховання, покликану забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини [5], в той же час сьогодні не сформовано сталих традицій та мотивацій

щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого чинника фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і підвищення його тривалості. Розв'язання цієї проблеми здійснюватиметься, зокрема, шляхом взаємодії з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості та іншими суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, що потребує впровадження в межах державного замовлення дієвої системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в освітній галузі "Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини [2].

У відповідності до існуючих вимог професійна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту із вищою освітою повинна базуватися не тільки на системі знань умінь і навичок творчої діяльності в обраній спеціальності, а й на умінні навчати інших, тим самим *управляти* фізичним та індивідуальним розвитком, зміцнювати стан здоров'я, формувати фізичні якості людини [105, с.87]. Виходячи із визначеного державою замовлення, перед педагогічною наукою і практикою постає першочергове завдання щодо перегляду умов підготовки педагогічних кадрів з фізичного виховання і спорту, з оптимальним урахуванням особистісних і соціальних інтересів.

Метою цієї публікації є виявлення системного зв'язку між державним стандартом підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, теорією управління та існуючою практикою у фізкультурно-спортивній галузі.

Завданням нашого дослідження є вивчення особливостей формування управлінської компетентності майбутніх фахівців та соціальних потреб щодо підготовки професійних кадрів здатних управляти навчанням, вихованням і фізичним розвитком людини.

Виклад основного матеріалу. Управлінню сьогодні відводиться значне місце в усіх галузях людської діяльності (державне управління, виробництво, освіта тощо) в тому числі і у педагогічній діяльності, яка потребує широкого залучення фахівців фізкультурно-освітньої галузі до процесу управління. Вимоги до підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту відображені у галузевому державному стандарті, у якому відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце фахівця в структурі господарства держави, вимоги до його компетентності, соціально важливих властивостей та якостей. Цей документ встановлює: первинні посади, виробничі функції, типові задачі діяльності, освітні та кваліфікаційні вимоги до випускників вищих навчальних закладів фізкультурної освіти у вигляді переліку здатностей та умінь.

Відповідно до Державного класифікатору, типовими видами діяльності майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту є фізкультурно-оздоровча, спортивна, виховна, організаційна та рекреаційна робота. Свою професійну діяльність майбутні фахівці повинні здійснювати у закладах освіти, фізкультурних та спортивних організаціях, медичних, санаторно-курортних закладах, реабілітаційних центрах, соціальних службах, спортивних школах, секціях, клубах, федераціях, збірних командах, тощо. Згідно класифікатору професій ДК003–2010, вони повинні виконувати наступну професійну роботу: вчитель-реабілітолог, інструктор-методист з виробничої гімнастики, інструктор-методист з фізичної культури та спорту, викладач фізичного виховання, керівник фізичного виховання, начальник тренажерного комплексу, начальник клубу, директор навчального центру, тренер з виду спорту, тренер-викладач з виду спорту, інструктор-методист спортивної школи, інструктор-методист тренажерного комплексу (залу), інструктор із стрийової та фізичної підготовки, тощо. Функціональними обов'язками фахівців є організація, планування і проведення занять з фізичного виховання, фізичної культури та спорту, здійснення реабілітаційних заходів, а у разі необхідності – організаційна робота, менеджмент спорту, туризму, управління фізичним вихованням. Відповідно до вимог професійної діяльності майбутній фахівець фізичного виховання і спорту повинен знати: законодавчі та нормативно-правові акти державних органів, методичні нормативні та інші керівні матеріали з питань навчально-спортивної роботи, перспективи і напрями розвитку фізичної культури в країні, ведення і оформлення документів, складання та формування звітів зі спортивної діяльності, основи методики спортивного тренування; вимоги щодо навчально-тренувальної, наукової та лікувально-профілактичної роботи із спортсменами, правила і норми безпечного проведення занять та змагань.

Виходячи з кола професійних вимог до функцій та обов'язків, можна зробити висновок про багатогранність стосунків та дій, які доведеться виконувати майбутнім педагогам в роботі: взаємодіяти з різними категоріями населення, керувати фізичним розвитком людини, станом здоров'я, фізичною підготовленістю. Професійні дії фахівців повинні здійснюватися відповідно віку, статі та фізичних можливостей людини, що потребує високого рівня розвитку професійної компетентності майбутнього

фахівця в частині її управлінської складової – управлінської компетентності. В контексті досліджуваної проблеми доцільно навести думку В. Мудрика і М. Олійника, які вважають управління фізичною культурою і спортом підсистемою управління товариством. Управління фізичної культури і спорту виконує дві функції: стабілізуючу (координуючу), тобто керування підтримує сформовану організацію діяльності спортивних організацій і людей, що працюють у них; інноваційну, на основі якої управління виступає чинником удосконалювання всіх процесів, що відбуваються в галузі [3]. Якщо формалізувати поняття управління і інновація, відповідно до ключової категорії нашого дослідження, то проблема розвитку управлінської компетентності отримує новий смисл: управлінська компетентність – це новина, яка дозволяє вирішувати поставлені завдання мінімальними засобами. Проте, проведений аналіз навчальних планів і робочих програм підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, вказує на невеличкий обсяг управлінських курсів, які вивчаються у ВНЗ. Із загального обсягу навчального навантаження за напрямками підготовки «Фізичне виховання», «Спорт» управлінська підготовка складає відповідно лише 1,25% та 2,5% часу від загального 4-річного навчального навантаження.

У ході вивчення вищезазначених управлінських курсів студенти повинні оволодіти *навичками* управлінського аналізу; виробленням та реалізацією управлінських рішень у межах фахової компетенції; *знати* планування організації навчального процесу, загальні і специфічні функції управління фізичною культурою та спортом, принципи взаємодії фізкультурно-спортивних організацій.

Практика показує, що успішність оволодіння студентами майбутньою професією педагога з фізичної культури і спорту в більшості зумовлена, по - перше, готовністю до соціально-необхідної фізкультурно-оздоровчої діяльності; по-друге, здатністю до оволодіння універсальними знаннями, які є основою будь якої професійної діяльності; по-третє, рівнем сформованості особистісно-професійно значущих якостей і компетентностей [1]. Компетентність є основою діяльності фахівця, її складові слід розглядати як базу визначених елементів управлінсько-педагогічної діяльності особистості в професії. До цих елементів відносять: уміння, сукупність придбаних знань і навчочок в галузі управлінської діяльності, управлінські функції, управлінську компетентність [7]. Серед професійних характеристик фахівців фізичного виховання і спорту, (які можуть працювати викладачами, тренерами, здійснювати діяльність спортивних менеджерів, організаторів, управлінську діяльність) значне місце відводиться професійно значущим особистісним якостям, пов'язаним із специфікою діяльності у фізичному вихованні і спорті [8]. Особливості управлінської підготовки, пов'язуються із психологічними нормами і вимогами до діяльності особистості фахівця, які у психології управління базуються на принципах *історизму, принципу розвитку, гуманізму, активності і системності*. Розглянемо ці принципи більш детально. *Принцип історизму* передбачає вивчення особливостей виникнення, становлення та розвитку взаємодії людей в організованих спільнотах. *Принцип розвитку* вимагає перетворення індивідуально-психологічних особливостей особистості на її властивості. *Принцип гуманізму* трактує людину як найвищу цінність, як особистість. *Принцип активності* визначає активний взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем, що є необхідною умовою її життєдіяльності. *Принцип системності* розкриває основні напрями системного підходу, що передбачає розгляд психічних виявів особистості та організованої групи як взаємодіючих, взаємозумовлених та взаємопов'язаних елементів єдиного цілого [4]. Ми вважаємо, що всі визначені принципи утворюють об'єктивну картину підготовки майбутнього фахівця до формування управлінської компетентності, яка повинна ґрунтуватися на досвіді минулих поколінь, традиціях і цінностях фізичної культури і спорту, активному розвитку особистості в умовах сприятливого навчального середовища та органічній взаємодії між тими хто виховується і тими, хто навчає. Процес фізичного виховання і підготовки спортсменів, як і будь який педагогічний процес, будується на педагогічних принципах (*всесічності, системності та поступовості, доступності, наочності, усвідомленості й активності*), що впроваджуються в усі види підготовки спортсмена: фізичну, тактичну, морально-вольову, теоретичну тощо. Відомо, що у підготовці спортсменів використовується сукупність різноманітних методів навчання (*цілісний і роздільний, рівномірний, позмінний, інтервальний, повторний, контрольний, змагальний та ін.*), які забезпечують гнучку перебудову органів та систем організму людини, що у свою чергу потребує вмілого використання функцій управління, спрямованих на

досягнення перспективних цілей [6]. Отже з'ясуємо ці функції в контексті розвитку управлінської компетентності та визначення управлінсько-педагогічної діяльності фахівців фізичного виховання і спорту.

В галузі фізичної культури і спорту до специфічних функцій відносять: здійснення управління колективною діяльністю у фізкультурно-спортивних організаціях, спрямованої на задоволення фізкультурно-спортивних потреб товариства; здійснення зв'язків із зовнішніми фізкультурно-спортивними організаціями та координації діяльності [8]. У з'ясуванні змісту функцій управління існують ствердження, що діяльність фахівця фізичного виховання і спорту дуже різнобічна, оскільки він несе відповідальність за виконання усіх управлінських функцій: перспективне планування, технічне, лікарське забезпечення, оперативне управління з використанням засобів педагогічного контролю, оцінку функціонального стану та ін. [6]. З точки зору психології, управлінська діяльність це сукупність скоординованих дій та заходів, спрямованих на досягнення певної мети в межах організації. Втіленням її є дії, операції, виконувані людиною функції в процесі управління. Управлінська діяльність постає як умова доцільної взаємодії людини з предметним світом [4].

ВИСНОВКИ: по перше, ми вважаємо, що основним видом професійної діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту являється робота з людьми, яка спрямована на досягнення цілей навчання і виховання, стимулювання ефективної праці, координацію зусиль, що дозволяє визначати керівництво як інтегруючу педагогічну діяльність; по друге, процес навчання повинен представляти собою систему, яка функціонує на основі партнерської взаємодії між викладачем і студентом й реалізується через зміст освіти та навчальне середовище; по третє, особливістю розвитку управлінської компетентності є націленість процесу навчання і виховання на ефективне використання функцій управління з урахуванням специфіки тієї чи іншої праці в сфері фізичного виховання і спорту. І останнє, наше дослідження підтвердило необхідність поєднання педагогічної діяльності з управлінською, дозволило розкрити системний зв'язок досліджуваної проблеми з існуючими теоретичними положеннями, практикою фізичного виховання і спорту та їх відповідність запитам державного замовлення.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ пов'язуються із вивченням професійних аспектів педагогічної майстерності викладача фізичного виховання, тренера, організатора спорту, що дозволить сформувати майбутнім спеціалістам фізкультурно-спортивної галузі універсальні знання, отримати необхідні уміння і навички, які необхідні для вирішення невідкладних професійних завдань в напрямку організаційної, навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи із різними верствами населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бикмухаметов Р. К. Организационно-правовые противоречия и трудности в системе профессиональной подготовки педагога по физической культуре и спорту / Р. К. Бикмухаметов, Л. В. Вяткина // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2008. – № 1. – С. 29–31
2. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки : Розпорядження КМ України № 828-р від 31 серпня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volrmk.at.ua/serednia/fizvux/828.doc>.
3. Мудрик В. І. Організаційно-управлінська практика студентів : навч. посіб. / В. І. Мудрик. – Х. : UA-Intellect, 2007. – 204 с.
4. Орбан-Лембрік Л. Є. Основи психології управління : монографія / Л. Е. Орбан-Лембрік. – Івано-Франківськ : [Б. в.], 2002. – 426 с.
5. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII // Теорія та практика фіз. виховання. – 2001. – № 2. – С. 40–51.
6. Рыбковский А. Г. Системный анализ спортивной тренировки : учеб. пособ. / А. Г. Рыбковский. – Донецк : ДонНУ, 1994. – 62 с.
7. Сидоров А. А. Педагогика : учеб. для аспирантов, преподавателей и тренеров по дисциплине "Физ. культура" / А. А. Сидоров, М. В. Прохорова, Б. Д. Синюхин. – М. : Терра-Спорт, 2000. – 272 с.
8. Хазова С. А. Личностные качества конкурентоспособного специалиста по физической культуре и спорту / С. А. Хазова // Теория и практика физ. культуры. – 2008. – № 12. – С. 64–68.